
V Polici nad Metují dne 10.5. 2014

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií
Sociální a kulturní ekologie
U Kříže 8
158 00 Praha 5

Věc: Oponentura diplomové práce Bc. Šárky Hellerové „Břidlicový plyn a střety (veřejných) zájmů (na příkladu lokalit Trutnovska a Berounska)“

1. Všeobecný úvod: informace o práci, obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec)

název diplomové práce:

Břidlicový plyn a střety (veřejných) zájmů (na příkladu lokalit Trutnovska a Berounska)

autorka diplomové práce:

Bc. Šárka Hellerová, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií, Sociální a kulturní ekologie
pracováno: Praha 2014

Autorka diplomové práce se zabývá klíčovým tématem pro ochranu životního prostředí, a to způsobem hledání, posuzování a upřednostňování různých veřejných zájmů v současném globalizovaném světě. Předmětem jejího zkoumání je zejména proces, kterým se tak děje. Autorka zhodnotila tyto postupy na nedávném příkladu řízení o povolení průzkumu potenciálních ložisek břidlicového plynu v ČR, jakožto předstupu jeho možné těžby, která přináší mnohá rizika z hlediska zachování životního prostředí. Autorka se snažila nestranně najít faktickou odpověď na porovnání významu různých veřejných zájmů v této konkrétní kauze v daném čase a prostoru, včetně naznačení hranice mezi zájmem veřejným a zájmem soukromým, s plným vědomím relativity těchto pojmů. Současně akcentuje důležitost nastavení procesu hledání pravdy tak, aby byl jeho výsledek veřejností většinově akceptovatelný jako správný. Podepřen vědomím, že je výsledkem procesu spravedlivého.

2. Obsahová stránka:

Diplomová práce se zabývá především pojmem veřejného zájmu a to jak obecně, tak konkrétně na příkladu povolení či zamítnutí nových průzkumných území nekonvenčních zdrojů zemního plynu a ropy v České republice, detailně na příkladu navržených průzkumných území Berounsko a Trutnovsko, kde se záměr střetl s formálně deklarovanými veřejnými zájmy na ochraně území ve formě rozličných chráněných území. Autorka se ve své práci věnuje jednak pojmu veřejného zájmu v jeho politologické, sociologické a ekonomické rovině a dále přibližuje problematiku těžby břidlicového plynu v širším kontextu. Samotný výzkum je zaměřen na postup zvážení a posouzení veřejných zájmů ve správních řízeních o stanovení průzkumného území pro vyhledávací průzkum ložisek nekonvenčních uhlovodíků na Berounsku a Trutnovsku. Výzkum nepopisuje jen průběh celého úředního procesu a souvisejících událostí včetně občanských aktivit, ale také zpětnou reflexi účastníků tohoto procesu. Závěr práce z tohoto praktického příkladu vyvozuje zajímavá zobrazení k uchopení podstaty veřejného zájmu v oblasti ochrany životního prostředí.

Práce je členěna na část teoretickou a empirickou. V teoretické části autorka představuje pojmy veřejný zájem, trvale udržitelný rozvoj, globalizace, břidlicový, resp. břidličný plyn. Zejména u obecných pojmů je provedena poměrně důkladná, ale jinak příjemně čtivá a svěží analýza jejich výkladu z pohledu různých oborů a různých myslitelů. Popsána je také podstata břidlicového plynu a jeho současné

způsoby těžby včetně nutných souvisejících projevů a rizik z hlediska ochrany životního prostředí. V empirické části se autorka pokusila prezentovat, jak aktéři procesu (ne)povolení průzkumu zásob břidličného plynu v dotčených územích užívají pojem veřejný zájem. A to v situaci, která je pro ně samé zcela nová a ve které se musejí nejprve sami zorientovat. Tato část obsahuje odpovědi vybraných respondentů řazené tématicky, tj. podle logicky uspořádaných témat vedoucích od konkrétního k obecnému. Takto získané výsledky práce jsou nakonec podrobeny vyvážené diskusi, kde autorka velmi pěkně zhodnotila získané výsledky, a to s přiměřenou dávkou kritiky a relativního srovnání. Práce je zakončena excelentně formulovaným závěrem, který není zahlcen opakováním výsledků, je přiměřeně stručný, a přitom zcela vystihuje výsledek a názor, ke kterému autorka svou prací dospěla.

Autorka ve své práci úmyslně nevycházela z nějaké primárně stanovené hypotézy, kterou by výsledek práce potvrdil nebo vyvrátil. Odpovědi na výzkumné otázky vyplynuly samy z nasbíraných dat, z jejich diskuse a jsou následně shrnuty v závěru. Autorka přitom zvolila kvalitativní metodu výzkumu, při které předem vybrané respondenty (12 aktérů kauzy) oslovila polostrukturovaným rozhovorem s předem formulovanými otázkami používanými ovšem jen jako vodítko tak, aby se respondenti mohli vyjádřit především k tomu, co sami považovali jako podstatné. Lze-li práci něco vytknout, pak snad to, že i přes objektivní snahu autorky o maximální vyváženost nakonec ve spektru zvolených respondentů převážili ti, kteří byli spíše oponenty záměru průzkumu potenciálních ložisek, resp. těžby břidlicového plynu. Ať už byli oponenty ze samotné podstaty subjektu, který zastupují, nebo z vlastního přesvědčení. Práce by získala o něco vyšší váhu, pokud by se autorce podařilo získat také odpovědi zástupců firmy požadující povolení průzkumu, resp. zástupců spolupracujících firem nebo jiných těžbařských firem, které obvykle zájem těžby hájí, případně odpovědi kompetentních úředníků Ministerstva průmyslu a obchodu nebo Ministerstva zahraničí, kteří se v kauze také angažovali právě z hlediska obhajoby a možného prosazení jiných veřejných zájmů než veřejného zájmu ochrany životního prostředí.

Autorka výsledky rozhovorů analyzovala pomocí kódování odpovědí a analytického programu Atlas.ti. To, co z nich vyplynulo, včetně dílčích citací, bylo logicky tematicky utříděno do podoby prezentované v diplomové práci. Práce rozšiřuje dosavadní znalosti o problematice břidličného plynu zejména poskytnutím výsledků výzkumu, zkoumajícího otázku veřejného zájmu v souvislosti s možnou těžbou břidlicového plynu, který dosud nebyl v České republice realizován. **Hlavní přínos diplomové práce podle mého názoru tkví zejména v teoretickém zobecnění výsledků výzkumu ve vztahu k veřejným zájmům týkajících se problematiky břidlicového plynu a zejména procesu, jak jsou různé soukromé a veřejné zájmy pojmenovány a vzájemně posuzovány.** Praktický přínos výsledků této diplomové práce bude záviset zejména na ochotě všech potenciálních aktérů obdobných kauz „hrát fér“ namísto v praxi obvyklejší „hry na přetlačovanou“. Dovoluji si ocitovat podle mě nejvýstižnější části ze závěru práce:

„Opravdu zásadní by ale mělo být, aby se jednalo ‚fér‘. Ve chvíli, kdy mají aktéři strach, že není rozhodováno spravedlivě, se může snadno vytratit podstata věci. Rozhodování v otázkách veřejného zájmu by se nemělo měnit v netransparentní hru na ‚přetlačovanou‘. Kdyby se dalo spolehnout na to, že orgány státní správy neupřednostní (ať už z důvodu chyb z nedbalosti, či úmyslně) partikulární zájmy před veřejnými, nebylo by nutné čím dál víc oblastí života svazovat zákony. ...

Jestli dojde v České republice k těžbě břidlicového plynu nebo jejímu zákazu je podstatná otázka. Pro legitimizaci výsledného stanoviska je z hlediska veřejného zájmu ovšem podstatný především způsob jak se o tom rozhodne.“

3. Práce s literaturou

K práci s literaturou bych uvedl několik poznámek. Oborem studia autorky jsou především humanitní vědy, především filozofie, sociologie, politologie, žurnalistika. Tomu odpovídá i zvolená odborná literatura. Ta sloužila jako podklad výborně a zároveň čtivě zpracované teoretické části, popisující pojmy jako veřejný zájem nebo trvale udržitelný rozvoj. Ochrana životního prostředí je však silně interdisciplinárním oborem. Z hlediska věcného pochopení celé kauzy, resp. spravedlivého posouzení praktických dopadů záměru, který vyvolal diskusi o veřejných zájmech, není dobré podceňovat technicky zaměřené odborné prameny, které jsou oboru studia autorky vzdálenější. Ty mohou být nakonec klíčové ve veřejné diskusi, resp. slouží i jako východiska pro další výzkumy v oblasti veřejného mínění a následně vyhodnocení veřejných zájmů. Zde spatřuji v práci autorky menší rezervy. Např. citovaná publikace MAŠTÁLKA, Jiří; MALÍK, Jiří a kol. 2013. *Břidlicový plyn – Energetická naděje nebo špinavá záležitost? Teplice nad Metují – Brusel. Koalice Stop HF.* není zrovna uznávanou a vědecky

oponovanou odbornou prací, ale spíše populárně informační brožurou. V daném oboru přitom existují studie vyšší odborné úrovně, popisující detailně způsob těžby a její potenciální rizika, zejména v zahraničních materiálech, např. studie americké Agentury na ochranu životního prostředí (EPA).

Z věcného nepochopení některých technických detailů pak pramení drobné chyby, kterých se autorka dopustila při popisu těžby břidlicového plynu a jejích potenciálních dopadů na životní prostředí. Konkrétně na str. 39 autorka uvádí, cit. „*Kromě samotné vysoké spotřeby vody existuje riziko znečištění podzemních i povrchových vod v důsledku těžby. Může jít o netěsnost vrtu (například v důsledku výbuchů, které se používají pro iniciaci frakování, ty mimo jiné někdy způsobují dokonce lokální zemětřesení), nebo vylití kapalin do vod v okolí vrtu z důvodu tektonických zlomů, propustnosti podloží nebo i puklin způsobených samotnou frakcí.*“ Lokální zemětřesení může být vyvoláno především vlastním hydraulickým štěpením (změnou tlakových poměrů v horninovém masivu na nestabilním rozhraní), nikoliv iniciačními mikroexplozemi v horizontálních vrtech. Tektonické zlomy mohou být rizikem pro únik nebezpečných kapalin přímo z vrtů (netěsnost) nebo z prostorů, kde pod zemí došlo hydraulickému štěpení. Naopak vylití (resp. vypuštění) nebezpečných kapalin v okolí vrtu je rizikem způsobeným možnou technologickou nekázní těžařů. Ze stejného důvodu by také bylo možno vytknout určitou terminologickou neobratnost na str. 34 dole, konkrétně použití pojmu „vymigrován“, což je silně hovorový výraz, správně by bylo vhodné použít jinou větnou formulaci např. s použitím slova uniknout, vyprchat nebo zmizet. Také pojem „frakování“ je spíše hovorovým výrazem se správným odborným ekvivalentem „hydraulické štěpení“.

Po věcné stránce mohla autorka nastudovat také samotné procesní dokumenty z citovaných správních řízení a učinit si o nich i vlastní úsudek, nikoliv zůstat pouze v rovině zprostředkované informace z odpovědí svých respondentů. Autorka na str. 97 uvádí, že na rozdíl od svého respondenta Jiřího Malíka, neměla možnost nahlédnout do žádosti o stanovení průzkumných území. Podle zákonů o svobodném přístupu informací tuto možnost autorka podle mě měla a kopie dokumentů jí na základě žádosti mohly příslušné úřady zaslat.

Drobnou nuancí pramenící ze změn v oblasti správního práva je citace na str. 15 dole, kde autorka cituje autora Martina Říhu, konkrétně formulaci „*vycházely při svém rozhodování z řádně a úplně zjištěného stavu věci, jak vyžaduje správní řád*“. Tato formulace vychází ze starého znění Správního řádu. V současnosti platný Správní řád (zákon č. 500/2004 Sb.) klade na správní orgán požadavek, aby postupoval ve správní činnosti tak, aby, cit. „*byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti ...*“, viz § 3 platného správního řádu. To je právně poněkud odlišné (více relativní). Tj. citace M. Říhy je zřejmě správná, ovšem fakticky jako argument v daném tématu již ne zcela aktuální.

Citace literatury je vesměs provedena správně. Za drobnou chybičku lze považovat špatně citované křestní jméno na Str. 35 a 108, kde je zřejmě špatně citovaná autorka *Pavla* Dvořáková, má být *Vlastimila*.

4. Formální stránka

Po formální stránce je diplomová práce zpracována na velmi vysoké úrovni. **Na tomto místě bych rád vyzdvihнул brilantní slohový styl autorky bez mluvnických chyb. Autorka výborně ovládá český jazyk a uplatňuje ho tak, že diplomová práce je v celém rozsahu příjemně čtivá, přitom je psána jazykem, kterému nelze vytknout neobornost.** Nepochopil jsem pouze to, zda autorkou několikrát užitá formulace „*Veřejný zájem je proces*“ je takto záměrně míněna (jako určitá symbolická zkratka). Osobně bych více rozuměl tomu, že procesem je hledání či posuzování veřejného zájmu. Formální členění, rozsah a náplň kapitol, formální způsob citací včetně seznamu literatury je příkladné. Také grafická úprava je zcela adekvátní diplomové práci s daným tématem – text je přiměřeným způsobem doplněn obrázky a schémata tak, že jich není ani málo ani moc. Snad jedinou drobnou výtku bych směřoval k chybějícímu seznamu zkratk, kterých sice autorka v textu používá minimum, ale i pro toto minimum by vysvětlení významu nebylo od věci. Také bych považoval za přehlednější, když by jednotlivé přílohy byly číslovány a odkazy na přílohu v textu byly i s číslem přílohy.

5. Celkové hodnocení

Podle mého názoru se jedná o celkově velmi pěkně zpracovanou a hodnotnou diplomovou práci. Je zajímavá neotřelým pojetím problematiky břidlicového plynu ze sociologického a filozofického pohledu zaměřeného na správný proces hodnocení a porovnávání veřejných zájmů. To vše je zobrazeno na praktickém příkladu záměru, který příslušné veřejnoprávní instituce, ale i ostatní dotčené subjekty musejí

vyhodnotit jako novinku bez možnosti porovnání s vlastní předchozí zkušeností, a to pouze na základě zprostředkovaných informací. **Tuto práci rozhodně doporučuji k obhajobě a za sebe navrhuji známku výborně** s bodovým ohodnocením 17 bodů.

Jeden bod z plného počtu 20 bodů bych ubral za menší rezervy v nastudování věcné stánky problematiky rizik těžby břidlicového plynu, které vedly k drobným chybám v interpretaci technických parametrů předmětného tématu (případně tyto nejisté interpretace neměly být raději zmiňovány).

Druhý bod bych ubral za to, že některé informace autorka poněkud nekriticky přejímá pouze z odpovědí svých respondentů, nebo to tak z textu práce vyznívá, aniž by si sama tyto informace ověřila z odborných pramenů nebo z dostupných úředních dokumentů. Ty přitom není tak těžké získat. To mi osobně poněkud připomíná spíše současný styl práce některých novinářů, než odborný přístup očekávaný v rámci diplomové práce. V tomto ohledu jsem ovšem zatížen vlastním, spíše technickým vzděláním a je možné, že odborníci z oblasti žurnalistiky či sociologie to naopak považují za správnější.

Třetí bod bych pak ubral za určitou nevyváženost vybraného okruhu respondentů, ve kterém mi chyběli zastánci a propagátoři geologického průzkumu a případné těžby břidličného plynu. Ač jsem sám v pozici oponenta, pro důvěryhodnost práce jako takové by o něco větší zastoupení protistrany bylo myslím přínosem.

V závěrečném hodnocení bych ještě znovu chtěl vyzdvihnout velmi pěkné formální zpracování, vzorové logické uspořádání práce a mimořádně kvalitní jazykovou a slohovou stránku. Na práci si cením velmi vydařené diskuse, kterou korunuje zcela výstižný závěr.

6. Otázky pro diskusi před komisí:

Můžete více popsat využití kódování odpovědí získaných od respondentů a princip aplikace programu Atlas.ti při zpracování odpovědí respondentů?

Domníváte se, že při posuzování veřejných zájmů v oblasti životního prostředí s významnými geopolitickými dopady převažují spravedlivé procesy nebo prosazování partikulárních zájmů schovaných formálně za pojmy veřejných zájmů?

Souvisí podle Vás nedůvěra občanů ve spravedlivé posouzení veřejných zájmů úřady z nedostatečného rozvoje demokracie v naší společnosti nebo je Vámi hezky nazvaná „Hra na přetlačovanou“ nevyhnutelnou vadou na kráse každého demokratického zřízení?

S pozdravem,

Ing. Petr Kuna